

JAAK VAN SCHOOR IN GESPREK MET IVO VAN HOVE

Ivo Van Hove (*1958), kand. in de rechten. Studeerde aan het R.I.T.C.S. (Brussel). Regisseur, artistiek coördinator van Akt sinds 1981, sinds 1985 van Akt-Vertikaal (Gent-Antwerpen). Vanaf 1987 met Lucas Vandervost artistiek verantwoordelijke van De Tijd. Regisseerde o.m. *Geruchten*, *Ziektekiemen*, *Wonderen der Menscheid*, *India Song* (M. Duras), *Russische Openbaring* (H. Müller), *Bacchanten* (Euripides).

(Fragment uit *De Bacchanten*, video)

JvS: Wat heeft de actualisering van *De Bacchanten* voor jou betekend?

IvH: Het hangt er natuurlijk van af wat je onder het woord actualisering verstaat. Daarnet hebben we gehoord over het verplaatsen van de Griekse tragedie naar b.v. Mexico, of naar hedendaagse situaties waardoor we gemakkelijker kunnen vergelijken. Ik geloof dat bepaalde stukken zich daartoe lenen. Maar met *De Bacchanten*, waar het misschien voor de hand lag, omdat je gemakkelijk kan doortrekken b.v. naar de Bhaghwan-cultuur, vond ik dat in dit geval alleen een reductie. Ik kan een parallel trekken. Ik ben op dit moment bezig met *Macbeth*. Hier zou ik zeker niet durven actualiseren. Maar bij *King Lear* ligt dat voor mij meer voor de hand. Ik durf daar dus geen algemene uitspraken over doen. Ik denk dat je elk stuk apart moet analyseren. Een stuk heeft zijn specifieke krachten. Er zijn ook stukken waar de krachten ontbreken, waarbij je zelf moet aanvullen, extra accenten moet leggen. Dat voelde ik bij *De Bacchanten* niet aan. Zo heb ik dan ook geprobeerd om de tekst en het mysterie dat rond die tekst hangt te respecteren. Zonder dat je daarom een hedendaagse betekenisvolle voorstelling moet hebben. Ik geloof dat deze voorstelling heel veel zegt over mensen van vandaag, maar niet op de evident direct leesbare manier die men misschien verwacht.

JvS: Dus zeker geen bacchanten als cowboys.

IvH: Ik heb gezegd dat *De Bacchanten* een structuur heeft van een cowboy-verhaal. Een vreemde man, een soort cowboy, komt in een stadje aan en verwoest het. Dat is John Wayne. De structuur van dit stuk is hier net dezelfde. Maar dat komt natuurlijk omdat de Amerikaanse film een mythische film is, zoals dit verhaal een mythische waarde heeft en dat zijn dingen die door de eeuwen heen, door de culturen van de volkeren heenstromen. Voor mij betekent dit niet dat dit een voorstelling met cowboys is;

JvS: In hoeverre valt het begrip 'godheid' voor jou te vertalen anno 1987?

IvH: Dit stuk is wel enigszins anders dan de andere Griekse tragedies. Hier verschijnt God in het begin en op het einde van het stuk, niet als een deus ex machina. Hij is eigenlijk de protagonist. Hier wordt de godheid in een concrete menselijke gedaante naar voren gebracht. Ik heb geprobeerd daar een gestalte van te maken die de verschillende facetten van een god weergeeft, die aanleunt bij de beelden die ik direct bij een godheid, indien hij een menselijke gestalte zou hebben, zou kunnen zien. Daarbij kwam nog de moeilijke situatie dat je hier een godheid hebt die aantrekkingskrachten heeft waarbij alle vrouwen hem op het minste teken volgden. Ook de bejaarden van de stad volgden hem. Dat veronderstelt een bepaalde sexuele, maar ook verstandelijke uitstraling. Anderzijds moet hij ook afstoten, want hij verwoest ook mensen. Hij verwijdert mensen van elkaar omdat ze niet meer met hun emoties kunnen omgaan. Ik heb vandaag nog een stuk gelezen uit de roman *Sud* van Julien Green. Er komt hier letterlijk gezien geen god bij te pas, maar de goden waren voortdurend door de tekst heen. Ik heb hier van mijn kant geprobeerd een god in een menselijke gedaante te plaatsen en heb daarbij als richtlijn gegeven: "Probeer niet een god te spelen, maar iemand met heel concrete motieven, met concrete verwijzingen waarom hij zo handelt, en wat hij voelt".

Op die manier geef ik ook gestalte aan de versplintering die nu heerst. Ik spreek natuurlijk niet vanuit een ervaring van veertig jaar maar van nauwelijks vier jaar.

Maar toch vind ik dat er verder moet kunnen gekeken worden dan wat ons nu bezighoudt. Ik hou ook niet zo van directe aanvallen op de werkelijkheid. Ik hou meer van utopie en van grote wensen. Daarom is het zo onlogisch om *De Bacchanten* op te voeren.

JvS: Kan men de goden dan niet gelijkstellen met de tegenstellende krachten in de natuur, die per definitie met elkaar in conflict komen, maar ook tegelijk een soort oplossing zoeken, en nieuw evenwicht. Zit daar geen mogelijkheid in?

IvH: Dat is juist de moeilijkheid, om die krachten zichtbaar te maken.

Vooraf voelbaar te maken en toch tot een punt van ontroering te komen. En het is moeilijk om dat allemaal achter een tafel verstandelijk te zitten te beredeneren. Wat de componenten ervan zijn, wat de oorzaken ervan zijn, de gevolgen ook. Je moet die dingen in de eerste plaats visueel en auditief voor mekaar krijgen. Je moet een levende aanwezigheid kunnen creëren.

Tweede fragment

JvS: Je hebt vroeger wel eens vooropgesteld dat de Griekse tragedie een opeenstapeling is van conventies.

Een boomtak doorbreekt de wand van het paleis als teken van Dionysus' almacht (De Bacchanten, Akt Vertikaal, foto De Tijd)

Dionysus (Bert Slegers) tussen zijn Bacchanten met op de achtergrond een dreigende Pentheus (Johan Van Assche) (foto De Tijd)

IvH: Dat maakt de Griekse tragedie momenteel ook zo moeilijk om te spelen. Misschien zelfs onmogelijk om te spelen. De goeie voorstellingen van de Grieken die ik gezien heb zijn heel schaars. In dit stuk bij voorbeeld staat er op een bepaald moment: "Pentheus komt op" en die praat dan een bladzijde lang blijkbaar tegen niemand. Dat is een conventie waar we nu geen boodschap aan hebben. Dat moeten we proberen te vertalen. En die tekst zit vol met dergelijke zaken. Een Griekse tragedie is een soort wiskundige opgave. In tegenstelling tot Shakespeare. De Griekse tragedie is een legpuzzel uit acht stukken. Shakespeare dat is een puzzel met drieduizend stukken. Als daar drie stukjes in ontbreken, dan is er helemaal geen probleem. Maar als er in een puzzel van acht een stuk ontbreekt, dan is dat een grote ramp. Waarom ontbreekt juist dat ene stuk vaak? Omdat men inderdaad moet kampen om daar een voldoende voorstelling van te maken. Dat is juist de verdienste van de voorstelling van Jürgen Gosch, omdat daarin met dit probleem geworsteld wordt en de conventies ten tonele gevoerd worden. Daarin wordt aangegeven "Kijk, wij begrijpen dit niet", en dan zijn inderdaad die cothurnen niet zo hoog, maar zo hoog. Dat soort hindernissen heb ik niet proberen uit de weg te gaan. Elke scène is trouwens een concrete hindernis voor een acteur.

JVS: Is dat geen respect voor de mythen?

IvH: Nee. Want ik heb b.v. ook *Troilus en Cressida* geënceneerd, in het Conservatorium met studenten. Waarin ik heel wat kritiek heb tegen het stuk. Ik vond *Bacchanten* een bijna hermetisch gegeven op zich, waarin ik toch aanknopingspunten vond om dingen te vertellen over mensen van nu, over mensen die liegen tegen mekaar en anderen gebruiken met een bepaald doel.

JVS: Houdt dat dan geen verband met een soort algemeenmenselijkheid.

IvH: Ja. Dat is eigen aan een mythe. Dat een mythe doorheen alle tijden heen bruikbaar is. Ik geloof ook niet dat mijn voorstelling dé voorstelling is. Zij is er één van. Kijk naar de vele mogelijkheden om *Oedipus* voor te stellen. Dat moet met elke Griekse tragedie voor ons nu zo zijn. Ik kan wel dé voorstelling maken van een stuk van Duras of van Koltès, denk ik. Op dit moment toch. Omdat die stukken nog geen mythische waarden hebben. De Griekse tragedie heeft dat wel, Shakespeare weer veel minder. Shakespeare is waar. Die staat veel dichterbij ons. Bij de maatschappelijke structuren zoals wij die nu kennen.

Fragment 3 (video)

IvH: Dit waren drie fragmenten en drie verschillende benaderingswijzen om de hindernissen te kunnen nemen die zo'n Griekse tekst stelt. Het is verrassend te

kunnen horen dat er bij Euripides' *Bacchanten* scènes zijn, die bijna Edward Albee zijn. En plots kom je dan bij een fragment in de tekst waar de psychologie te reduceren is tot een uitleg in drie zinnen. Daarom o.m. heb ik geprobeerd te komen tot een soort opera-achtige dimensie, ik heb daarnaast ook geprobeerd elk van die fragmenten, van die delen van die puzzel op een heel eigen manier te bekijken. Wat heeft dit stuk nu nodig? En hoe breng ik dit alles tot een eenheid? Dit om aan te geven dat ik geen absolute oplossing heb voor de Griekse tragedie. Ik heb geprobeerd om in deze tijd via de Griekse tragedie vragen te stellen over o.m. de zin van het spelen van de Griekse tragedie. Hoe kunnen we dat nog? Is het nog zinvol?

Stem uit het publiek: Hoe ziet Van Hove het begrip "symbool"?

IVH: Ik vermijd dat woord. Het woord "teken" is veel juister om aan te geven wat in het theater gebeurt. Het woord "symbool" heeft een soort geladenheid die niet terecht is. Het symbool heeft ook iets wat van de kijker verwacht wordt. Je moet een soort van theatrale werkelijkheid op het toneel kunnen zetten die niet altijd rechtstreeks moet kunnen refereren aan de echte werkelijkheid. Dat soort van afspraken is een code die je ontwerpt.